

Рекомендація № R (84) 5
Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам
щодо принципів цивільного судочинства,
спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя

*Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи
на 367 засіданні заступників міністрів 28 лютого 1984 року*

(неофіційний переклад)

Комітет Міністрів у відповідності з положеннями статті 15(b) Статуту Ради Європи,

оскільки право на правосуддя, гарантоване статтею 6 Європейської конвенції з прав людини, є суттєвою ознакою будь-якого демократичного суспільства;

оскільки реалізація заходів і принципів, викладених у Резолюціях (76) 5 і (78) 8 щодо правової допомоги і в Рекомендації № R (81) 7 щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, спростило б для громадян здійснення їхнього права на правосуддя;

оскільки, однак, деякі норми цивільного провадження, які застосовуються в державах-членах, можуть стати перешкодами ефективному відправленню правосуддя, бо, по-перше, можуть не відповідати потребам сучасного суспільства і, по-друге, ними можна подеколи зловживати чи маніпулювати в цілях затягування провадження;

оскільки цивільний процес слід спростити і зробити гнучкішим і оперативнішим з одночасним збереженням гарантій, наданих учасникам процесу традиційними процесуальними нормами, і високого рівня правосуддя, який вимагається в демократичному суспільстві;

оскільки для досягнення цих цілей необхідно забезпечити доступ сторін до спрощених і швидших форм судового провадження і захистити їх від зловживань чи затримок, зокрема шляхом наділення суду повноваженнями вести провадження у більш ефективний спосіб;

беручи до уваги результати обговорення і резолюції, прийняті міністрами юстиції європейських країн на їхній 12-ій конференції, яка відбулася в травні 1980 р. в Люксембурзі,

рекомендує урядам держав-членів вжити чи посилити, в залежності від обставин, будь-які заходи, які вони вважають необхідними для вдосконалення цивільного процесу, керуючись принципами, викладеними в Додатку до цієї Рекомендації.

Прим. Коли ця Рекомендація приймалася, представники Бельгії та Нідерландів відповідно до ст. 10(2)(с) Регламенту засідань заступників міністрів зарезервували право своїх урядів дотримуватися або не дотримуватися положення, викладеного в другому реченні Принципу 5 в Додатку до цієї Рекомендації.

Додаток
до Рекомендації № R (84) 5
Принципи цивільного провадження,
спрямовані на вдосконалення функціонування
системи правосуддя

Принцип 1

1. Судове провадження зазвичай має складатися з не більш ніж двох судових засідань: перше засідання може бути попереднім слуханням підготовчого характеру, а в

ході другого засідання можуть представлятися докази, заслуховуватись аргументи сторін і, якщо це можливо, виноситись рішення. Суд має вживати заходів для того, щоб всі дії, необхідні для проведення другого засідання, проводилися вчасно і щоб затримки в принципі не дозволялися, окрім випадків виникнення нових фактів або за інших виняткових і важливих обставин.

2. До будь-якої сторони мають застосовуватися санкції, якщо вона, отримавши відповідне повідомлення від суду, не вдається до процесуальних дій у строки, встановлені законом або судом. Залежно від обставин такі санкції можуть включати позбавлення права на процесуальну дію, відшкодування завданих збитків чи витрат, накладення штрафу і відмову від розгляду справи.

3. Суд має бути в змозі викликати свідків і накладати відповідні санкції (штрафи, відшкодування збитків тощо) в разі неявки свідків без поважних причин. За відсутності свідка суд має вирішити, чи слухання має продовжуватися без заслуховування його свідчень. Для полегшення порядку слухання показань свідків слід за відповідних обставин передбачити використання таких сучасних технічних засобів, як телефонний або відеозв'язок.

4. Якщо призначений судом експерт не представляє свою доповідь чи безпідставно її затримує, до нього мають бути застосовані відповідні санкції. Вони можуть набути форми зменшення гонорару, відшкодування витрат чи збитків або дисциплінарних заходів, вжитих судом або професійною організацією, в залежності від обставин.

Принцип 2

1. Якщо сторона починає відверто необґрунтоване провадження, суд має бути наділений повноваженням постановляти рішення по справі у спрощеному порядку і, якщо це доречно, накладати на цю сторону штраф або виносити рішення про відшкодування збитків, завданих іншій стороні.

2. Коли в ході судового провадження сторона поводить себе недобросовісно і явно зловживає процедурою з очевидною метою затягти провадження, суд має бути наділений повноваженнями або невідкладно винести рішення по суті справи, або застосувати санкції, такі як накладення штрафу, відшкодування завданих збитків або позбавлення права на процесуальну дію; в особливих випадках суд має бути у змозі стягнути судові витрати з адвоката.

3. Професійним організаціям адвокатів слід запропонувати передбачити дисциплінарні санкції у випадках, коли якийсь з їхніх членів діяв у способи, описані в попередніх параграфах.

Принцип 3

Суд має, принаймні в ході попереднього засідання, а якщо це можливо, то і в усьому перебігу провадження, відігравати активну роль у забезпеченні швидкого здійснення провадження із додержанням прав сторін, включаючи право на рівне ставлення. Зокрема, суд має бути наділений *propter motu* повноваженнями вимагати від сторін необхідних роз'яснень; вимагати від сторін особистої явки; торкатись питань права; вимагати свідчень, принаймні у випадках, коли йдеться не лише про інтереси сторін у справі; контролювати процес отримання свідчень; виключати з провадження свідків, чийі можливі свідчення не матимуть відношення до справи; обмежувати кількість свідків по конкретній обставині у справі, якщо кількість свідків виявляється зовеликою. Такі повноваження мають здійснюватися в межах предмета судового провадження.

Принцип 4

Суд, принаймні в першій інстанції, слід наділити повноваженнями вирішувати з огляду на характер справи і за винятком випадків, коли зазначене чітко передбачене законом, чи провадження має здійснюватися письмово або усно, або в обидва ці способи.

Принцип 5

За винятком випадків, коли закон передбачає інакше, позови сторін, їхні подання щодо позовної давності, заперечення по справі та, в принципі, свідчення сторін мають надаватися на якомога ранньому етапі провадження і в будь-якому випадку до закінчення його попереднього етапу, якщо такий етап має місце. При розгляді апеляційної скарги суд зазвичай не враховує факти, які не були представлені суду першої інстанції, окрім випадків, якщо:

- a) при розгляді справи судом першої інстанції ці факти не були відомі;
- b) особа, яка представляє ці факти, не була стороною провадження в суді першої інстанції;
- c) існує якась особлива підстава для визнання таких фактів.

Принцип 6

Судове рішення має бути постановлене в кінці провадження або якомога скоріше по його завершенні. Рішення суду має бути якомога стислим. Воно може містити посилання на будь-яку норму права, але має з певністю вирішити всі питання, пов'язані з претензіями сторін.

Принцип 7

Слід вживати заходів задля відвернення зловживань засобами правового захисту після постановлення судового рішення.

Принцип 8

1. Більш того, слід запровадити конкретні правила чи звід правил, які прискорюватимуть розв'язання спорів:

- a) у невідкладних справах;
- b) у справах, які стосуються незаперечного права, претензій щодо відшкодування завчасно оцінених збитків та у випадках подання позову на невеликі суми;
- c) у зв'язку з дорожньо-транспортними пригодами, трудовими спорами, відносинами між орендодавцем і орендаром житла і деякими питаннями сімейного права, зокрема встановленням і переглядом розміру аліментів.

2. З цією метою можна застосовувати один чи кілька з таких заходів: спрощені методи започаткування судового провадження; відмова від судових засідань, проведення лише одного слухання або залежно від обставин проведення попереднього слухання; здійснення лише усного провадження чи провадження лише на письмі залежно від обставин; заборона або обмеження деяких заперечень і роз'яснень; гнучкіші правила надання свідчень; відмова від перерв у слуханнях або проведення засідання лише з короткими перервами; призначення судового експерта *ex officio* або за клопотанням сторін на початку провадження, якщо це є можливим; активна позиція суду у веденні справи, виклику свідків та заслуховуванні свідчень.

3. Такі конкретні правила або звід правил можуть залежно від обставин бути обов'язковими, застосовуватися за клопотанням однієї зі сторін або потребувати згоди всіх сторін.

Принцип 9

Судовим органам належить мати в своєму розпорядженні найсучасніші технічні засоби задля здійснення правосуддя за найбільш сприятливих для його ефективності умов, зокрема шляхом полегшення доступу до різних джерел права, а також пришвидшення відправлення правосуддя.